

مروری بر نگارگری ایرانی

مؤلف: اولگ گرایر
مترجم: مهرداد وحدتی دانشمند

سخن‌ناشر

مقدمه مترجم

سپاسگزاری

مروری بر نگارگری ایرانی

فصل
تاریخچه مختصر نقاشی ایرانی

فصل
خاستگاه‌ها و منابع

فصل
رسمه‌های تاریخی و فرهنگی

فصل
مضامین اصلی نقاشی ایرانی

فصل
درآمدی بر زیبایی‌شناسی نقاشی ایرانی

یادداشت‌ها

کتاب‌شناسی

نمایه

هنر حاصل ذوق و حس زیباشناختی هنرمند و تجربیات و آموخته‌های اوست. در این مسیر، او در تعامل با هنر و دانش اقوام و ملل دیگر به غنای تجربه خود می‌افزاید و افق دید خویش را می‌گسترده و از این رهگذر است که آثار و اندیشه‌های هنری به منصة ظهور می‌رسد و میراث هنری شکل می‌گیرد. این میراث هنری جلوه تلاش هنرمندان، اندیشمندان و انسان‌هایی است که در آفرینش اثری زیبا سهم داشته‌اند. در واقع آنچه به عنوان دست‌ساخته‌ای انسانی در قالب یک تابلو نقاشی چشم‌نواز، بنایی عظیم، مجسمه‌ای زیبا و خطوط اسرارآمیز خودنمایی می‌کند، تحت تأثیر انگاره‌ها و اندیشه‌های رایج در تمدن‌های گوناگون بشری است. مهم آن است که این میراث را بشناسیم و ابعاد گوناگون هنری، فلسفی، تاریخی، جامعه‌شناختی، انسان‌شناختی و... آن را تحلیل و بررسی کنیم.

بر همین اساس فرهنگستان هنر در چارچوب رسالتی که در نشر، ترویج و حمایت از هنر برعهده دارد، علاوه بر برپایی همایش‌های بین‌المللی، هم‌اندیشی‌ها و نمایشگاه‌های مختلف، با انتشار مجموعه آثاری در حوزه‌های گوناگون هنر سعی در پاسخگویی به نیاز هنرمندان و محققان در این زمینه دارد.

هنر نگارگری از جمله این حوزه‌هاست که انتشارات فرهنگستان هنر به آن پرداخته و در این زمینه ترجمه و تألیف چندین جلد کتاب را در دست اقدام دارد. یکی از آثار برجسته در عرصه نگارگری اثر ارزشمند اولگ گرابر، مورخ نام آور تاریخ هنر اسلامی و استاد دانشگاه‌های نیل و هاروارد است که به عنوان اولین نمونه از این سلسله کتابها منتشر می‌شود.

امید است این کتاب که با حمایت بانک پارسیان چاپ و منتشر می‌شود، مورد استفاده هنرمندان و محققان

قرار گیرد.

انتشارات فرهنگستان هنر

زمستان ۱۳۸۳

مقدمه مترجم

هر اشاری نقاشی ایرانی انسان را بی اختیار به یاد تصاویر نسخه‌های خطی مزین به تصاویر ریز و پیچ‌درپیچی می‌اندازد که هر یک جشنواره‌ای از رنگ است. هر کس که نگاهی به نسخه‌های خطی فارسی انداخته باشد قدرت هوش‌ربای این نگاره‌ها را تصدیق خواهد کرد.

در این کتاب، اولگ گرابر مورخ بلندآوازه هنر اسلامی که بیش از ۳۱ عنوان کتاب درباره هنر اسلامی و صدها مقاله کم‌نظیر در این عرصه نگاشته و تاکنون چند کتاب وی به زبان فارسی برگردانده شده است، خواننده را با نقاشی ایرانی که عمده‌تأ نگاره‌های زینت‌بخش کتابهای ادبی، تاریخ، منافع‌الحیوان، هیئت و دیگر نسخه‌های خطی است آشنا می‌سازد؛ هرچند دیوارنگاره‌های آثار تاریخی و نقوش سفالینه‌ها را نیز مدنظر قرار می‌دهد تا با طرح پرسشهایی چند راهگشای پژوهشهایی بنیادین در عرصه‌هایی که مهم می‌یابد گردد. این شاهکارهای نقاشی ایرانی از غنایی برخوردارند که فهم آنها استفاده هم‌زمان از مغز و چشم را مبدل به ضرورتی اساسی می‌سازد. نویسنده سعی دارد خواننده را در وسط جهان مولد این نگاره‌ها قرار دهد؛ جهان فرهنگ اسلامی از قرون وسطا گرفته تا عصر مدرن. وی ما را با تاریخچه نگارگری ایرانی، ویژگیهای منحصر به فرد آن و لذتهایی که می‌توان از فهم این نقاشی برد آشنا می‌سازد.

گرابر می‌گوید این اسلوب نقاشی ما را با نحوه تصویرسازی کتابهای فارسی به‌طور اعم آشنا می‌کند ضمن آنکه نشان می‌دهد چگونه هنر دنیاگرا از دل قرون تحت تسلط هنر دینی سر برآورد. وی نشان می‌دهد چگونه ویژگیهای پیشینه تاریخی نقاشی ایرانی موجب خصایصی منحصر به فرد چون رنگهای جالب، ماده‌زدایی از فرهنگ، تجدید احساسات، تجدید خاطرات ظریف و ترکیبی توانمند از رزم و بزم شده است. خصایص نقاشی ایرانی حالتی از زیبایی‌شناسی مرتبط با شعر و عرفان فارسی در بیننده ایجاد می‌کند.

هنر غرب تنها در آغاز قرن بیستم بود که شروع به کشف نقاشی ایرانی کرد. هنرمندانی چون ماتیس و کاندینسکی که تحت تأثیر هندسه و رنگهای درخشان نگارگری ایرانی قرار گرفتند جزو اولین مدرنیست‌هایی هستند که خصایص هنر ایرانی را وارد آثار خود کردند حالا که یک قرن از این تحول می‌گذرد علاقه هنردوستان و بازدیدکنندگان از موزه‌ها به نگارگری ایرانی روز به روز بیشتر می‌شود. جاذبه نقاشی ایرانی در پیچیدگیهای هوش‌ربای آن و شیوه حیرت‌انگیز طرح مسئله درباره ماهیت نگارگری ایرانی و شیوه درک شاهکارهای آن است.

خواننده با مطالعه کتاب در آستانه ورود به جهانی نو در طلب معانی ناشناخته نقاشی ایرانی و زمینه‌های هنری، اجتماعی، اقتصادی آن قرار می‌گیرد. با تشکر فراوان از اولیای فرهنگستان هنر و مدیر محترم انتشارات که یاریگر تحقق این مهم گردیدند.

متن حاضر ترجمه‌ای است از متن اصلی فرانسه تحت عنوان **درآمدی بر نقاشی ایرانی**^۱ که در پاییز ۱۹۹۹، توسط نشر دانشگاهی فرانسه در آن کشور منتشر شد. تنها تفاوت مهم متن، سوای جزئی اصلاحات در اطلاعات، این است که کتاب دوم از تصاویری به مراتب بیشتر که بسیاری از آنها رنگی است برخوردار است؛ بدیهی است که رنگ در چاپ نقاشی ایرانی اهمیتی اساسی دارد. چاپ رنگی اکثریت قریب به اتفاق مینیاتورها با اجازه بزرگمنشانه نامبردگان زیر امکان‌پذیر گردید: آقای عباس افشار، زهرا و بهمن اخوان، آقای نادر علاقیند، کیومرث و سیما بزرگمهر، پریسا و گودرز بزرگچی، فرشید و دینا خلعتبری، آقای رضا کرباسی، مریم و فاطمه خسروشاهی، حمید و لیلی کوروس، آقای پیمان پولاد دژ، خانواده رستگار، شاهرخ و فیروزه روحانی و ایرج و ماریا زند. مؤلف و ناشر از همه آنها بویژه از خانم دکتر زهرا فریدنی اخوان که زحمت تهیه وجوه لازم برای نزدیک کردن کیفیت تصاویر به ارزشهای نقاشی ایرانی را پذیرا شد قدردانی می‌کنند.

بهتر است تصاویر کتاب، مجموعه منتخب کمابیش مستقلی تلقی شود که دوره‌ها و انواع عمده نقاشی ایرانی را منعکس می‌سازد. در سرتاسر کتاب به این تصاویر اشاره شده است اما در عین حال می‌توان گفت این سیر تسلسل تصاویر و زیرنویسهای آنها را می‌توان متنی مستقل در نظر گرفت. گردآوری این همه تصاویر کاری بسیار پیچیده و وقت‌گیر بود و در این کار سنتیا رایینسون و بویژه کیت زانچوچی از انتشارات دانشگاه پرینستون بسیار کمک کردند. همچنین از کارکنان گالری‌های هنر فریر و سکلا و موزه هنر دانشگاه هاروارد به خاطر بزرگواریشان در ارائه عکس و ترانسپارنت تشکر فراوان دارم. در مورد کل کتاب بویژه مدیون تری گرابر هستم که ترجمه کتاب به زبان انگلیسی را تقبل کرد، همین‌طور واندرا پاتریشیا فیدلر و کرتیس اسکات در انتشارات دانشگاه پرینستون هستیم.

1. La peinture persane: Une Introduction, Presses Universitaires de France, 1999.